Primitive

tider

21

arkeologisk
tidsskrift

Primitive
tider

Primitive tider utgis av Marie Ødegaard (redaktør), Hege Skalleberg Gjerde, Gaute Reitan, Marte Spangen, Vibeke M. Viestad og Mari Arentz Østmo
Sekretær: Andreas Ropeid Sæbø

ISSN 1501-0430

Postadresse:
Primitive tider
Postboks 6727, St. Olavs plass
0130 Oslo

E-post: kontakt@primitive-tider.com / abonnement@primitive-tider.com

Internett: <https://journals.uio.no/PT/index>

Ombrekk: Hege S. Gjerde

Trykk: Reprosentralen ved Universitetet i Oslo

©Primitive tider. Ettertrykk for mangfoldiggjøring kun etter avtale med redaksjonen.

Forsideillustrasjon: Handelsrelaterte gjenstander fra Vikingtid. Foto: Åge Hojem, NTNU Vitenskapsmuseet. Fra artikkelen Metallsøkerfunn som grunnlag for kunnskap og vern. En case-studie fra Sunndal – et knutepunkt i jernalder og middelalder av Dahle *et al.* s.81-99.

Skrive for Primitive tider?

Primitive tider oppfordrer spesielt uetablerte forfattere til å skrive. Vi er interessert i artikler, kommentarer til tidligere artikler og rapporter (enkler, ikke fagfellevurderte tekster). Kanskje blir din artikkel neste nummers debatttema! Send inn ditt manuskript og la det få en faglig og seriøs vurdering av redaksjonen. Husk at hele prosessen kan være tidkrevende, så planegg i god tid. Innleveringsfrister finner du på våre nettsider. Det er likevel ingen grunn til å vente til siste øyeblikk, send gjerne inn før fristen!

For å lette arbeidet for deg og for oss, er det helt nødvendig at du setter deg godt inn i forfatterveiledningen og følger den. Forfatterveiledningen finner du på våre nettsider:

<https://journals.uio.no/PT/index>

Artikkelutkastet bør lengdemessig omtrent tilsvare den ferdige artikkelen. Det må med andre ord være noe mer enn en skisse/ løse ideer, men også vesentlig kortere enn en avhandling. Vi ser fram til å høre fra deg!

Kontakt oss enten pr. mail: kontakt@primitive-tider.com
eller send utkastet til postadressen over

INNHold

Fagfellevurderte artikler

Ferd og frakt over fjell og vidde	7
Kjetil Loftsgarden	
Mistet på sjøen? En nyoppdaget fiskekrok fra steinalderen i Søgne, Vest-Agder.	25
Elling Utvik Wammer, Anja Mansrud, Pål Nymoen og Frode Kvalø.	.
Variasjon i praksis?	45
Sammenføyningsteknikk – og materiale i nordnorske jernalderbåter.	
Thomas Lund	
Pløyelagsfunn i skjæringspunktet mellom forskningspotensial og forvaltningsprioriteringer: Fokus og holdninger i diskusjonen om privat metallsøking i Norge	63
Caroline Fredriksen	
Metallsøkerfunn som grunnlag for kunnskap og vern.	81
En case-studie fra Sunndal – et knutepunkt i jernalder og middelalder.	
Kristoffer Dahle, Carl Fredrik Vemmestad og Jarle Stavik	
The Fimbulwinter theory and the 6th century crisis in the light of Norwegian archaeology: Towards a human-environmental approach.	101
Ingar M. Gundersen	
Feltkurs som læringsform.	121
50 år med arkeologisk feltutdanning ved Universitetet i Oslo.	
Axel Mjærum og Steinar Solheim	
Rapporter	
Practical experiences with cross-disciplinary research – the case of Saving Oseberg.	143
Susan Braovac	
Anmeldelser	
Gustaf Trotzig: Arkeologins fotografier. Några milstolpar. KVHAA Handlingar Antikvariska serien 56. Mölndal 2018. 328 s.	149
Einar Østmo	

Ljungqvist, Fredrik Charpentier 2017. Klimatet och människan under 12 000 år. Dialogos. Stockholm.	153
Eivind Heldaas Seland	
Oma, K.A. (2018). The sheep people. The ontology of making lives, building homes and forging herds in early Bronze Age Norway. Equinox Publishing Ltd, Sheffield, UK; Bristol, CT.	157
David G. Anderson	
Bender Jørgensen, Lise, Soafer Joanna og Marie Louise Stig Sørensen (eds.) 2018 Creativity in the Bronze Age. Understanding Innovation in Pottery, Textile, and Metalwork Production. Cambridge University Press..	159
Nils Anfinset	
Dufeu, Val (2018): Fish Trade in Medieval North Atlantic Societies - An Interdisciplinary Approach to Human Ecodynamics, Amsterdam.	163
Hans Christian Küchelmann	.
Morgengry over vikingenes tid	169
Anmeldelse av utstillingen VÍKINGR, Kulturhistorisk Museum, Universitetet i Oslo	
Brita Brenna	

Gustaf Trotzig: Arkeologins fotografier. Några milstolpar. KVHAA Handlingar Antikvariska serien 56. Mölndal 2018. 328 s.

Einar Østmo

Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo

Gustaf Trotzig er en arkeolog med et helt livs erfaring fra svensk arkeologi, ikke minst fra en omfattende oppdragsvirksomhet for Riksantikvarieämbetet. Som mange av sine kolleger både i og utenfor Sverige har han en stor interesse for fotografi, og dette har resultert i en bok som man forstår har vært under forberedelse i lang tid, om fotografiets historie og plass i svensk arkeologi. Noe lignende kan jeg ikke huske å ha sett hverken fra Sverige eller andre steder, så i sin art er det et pionerarbeid vi snakker om. Det er da også blitt et helt storartet verk som det har vært en fryd å bli kjent med, og som er et viktig bidrag til arkeologiens egen historie ikke bare i Sverige, men i Norden og for den saks skyld i enda videre kretser, om den aldri så mye er skrevet på svensk.

Boken begynner med en oversikt over de kildene som er brukt, som er mange, men med ATA (Antikvarisk-topografiska arkivet) som den klart viktigste. Så følger en kortfattet, men nødvendig og passende detaljert oversikt over fotografiets historie i alminnelighet fra Niepce og Daguerre til i dag. De eldste eksemplene på bruk av fotografi i antikvarisk og arkeologisk sammenheng omtales, der særlig den store internasjonale kongressen i Stockholm i 1874 ble et gjennombrudd også på det arkeologiske fotografiets område. Den forståelige, tidlige interessen for fotografering av runer, billedsteiner og helleristninger vies et kapittel, likesom

en gjennomgang av «Fotot i den antikvariska praktiken». Den tidlige svenske ambisjonen om å bruke fotografi til dokumentasjon i stor skala omtales, før det kommer et kapittel om bruken av kameraet ved arkeologiske undersøkelser med mange interessante eksempler så vel på stadig høyere ambisjoner som på atskillige verdifulle og tildels vakre resultater. Den særlige svenske oppfinnelse, fototårnet, får et eget kapittel – hvor det riktignok ikke nevnes hva som hender når tårnet blåser overende med kamera og det hele, som undertegnede har opplevd på det vindfulle Jylland! Så følger flere kapitler, hovedsakelig om bruken av fotografier – i utstilling (særlig den epokegjørende «Tiotusen år i Sverige» like etter at 2. verdenskrig var slutt), i tidsskriftet «Tor», i etterkrigstidens store feltarbeider i forbindelse med vannkraftutbyggingen, Riksantikvarieämbetets oppdragsverksamhet samt på Gotland der Erik Nyléns virksomhet fikk en særlig form. En gjennomgang av de typer av kameraer som har vært i bruk er også med, og et kapittel om flyfotografering, om fotogrammetri, om film og fjernsyn og et morsomt kapittel til slutt som består av fortellinger om atskillige kjente svenske arkeologers bruk av fotografi med deres egne ord. Boken slutter med overgangen til nåtidens digitale verden uten å fordype seg i den – det kan vel bli emne for en annen bok en annen gang.

Det er denne historiske skildringen som er bokens røde tråd og egentlige idé. Men

underveis berøres mange emner av alminnelig eller prinsipiell interesse, etter hvert som de ble aktualisert av historiens gang, så å si. Forholdet mellom fotografi og andre måter å lage bilder på dukker som rimelig er ofte opp. Det avgjørende skillet mellom registrering og tolkning berøres nok, men kanskje ikke riktig så uttømmende som det kunne fortjene – skjønt det nok er av de spørsmål som aldri vil finne noe endelig svar. For hvilken plass skal det helt avgjørende vitenskapelige moment som er tolkning ha? For eksempel i dokumentasjon av runer og helleristninger – skal tolkningen av hva som hører til ristningen eller innskriften og hva som ikke gjør det, skje på grunnlag av en mest mulig presis dokumentasjon, eller skal den skje på selve forekomsten? De aller fleste vil utvilsomt være enige i at presis dokumentasjon er en god og ettertraktelsesverdig ting i arkeologi som i andre empiriske vitenskaper, men det er verdt å tenke over, som bokens forfatter også gjør, hvor mange kostbare feltarbeidstimer som er brukt på å gjøre utgravningsfelter klare for fotografering – her er et klart eksempel på at fotografiets krav har påvirket den arkeologiske praksis på avgjørende vis.

Svensk arkeologis historie rommer disse og mange andre viktige spørsmål og erfaringer. På den ene siden har vi Erik Nyléns ambisjon og praksis for å la fotografering være selve hovedsaken i dokumentasjon av utgravninger og alle slag arkeologiske situasjoner, og på den andre Mats P. Malmers kraftige betoning av omsorgsfullt formulerte språklige utsagn som vitenskapens eneste sikre grunnlag, ikke «avbildningen och dess ödesdigra roll inom sakforskningen» (Malmer 1963). Her er nok et viktig poeng – man kan ikke diskutere med et bilde, skjønt saktens om det.

Men skal man først ha bilder, og det vil vel de fleste mene at man helst skal, så blir spørsmålet om fotografiene skal tas av profesjonelle fotografer, eller av arkeologene selv. Dette er et tema som berøres mange ganger i boken. Det kan se ut til at profesjonelle fotografer oftere har vært engasjert ved utgravninger i Sverige enn tilfellet er i Norge, selv om jeg tror man kan si at

de aller beste bildene fra utgravninger er tatt av fotokyndige arkeologer. Mange kunne vel nevnes, men Märta Strömbergs bilder fra Vätteryd står iallfall ikke tilbake for noen (s. 170-171). Når det derimot gjelder de rene gjenstandsfotografiene, viser vel all praksis og erfaring i Sverige så vel som i Norge at det er en oppgave som skjottes best av profesjonelle fotografer.

Slike og mange andre tanker kan man gjøre seg under lesningen av Trotzigs bok, og det er en av dens store fortjenester. En annen og kjærkommen kvalitet er det innsiktsfulle skråblikk den gir på svensk arkeologis historie. Svenskene var jo tidlig ute med antikvarisk og arkeologisk virksomhet, og alltid med en (karakteristisk svensk) ambisjon om den høyeste kvalitet, noe som mange ganger har brakt dem helt i fronten i arkeologiens utvikling også i den store sammenheng. At ikke ambisjonene alltid har latt seg oppfylle der heller, er en annen sak – heller ikke svensk arkeologi er så stor at den helt kan frigjøre seg fra de entusiastiske enkeltforskeres innsatser på så mange områder. Hver generasjon finner sine egne løsninger på utfordringene, og den tekniske utvikling løper for fort til at noen arkeolog kan klare å holde følge i det lange løp. Og løpet er langt, boken spenner over fire hundre års arkeologisk virksomhet i Sverige.

Kunne en lignende bok skrives om fotografiets historie i norsk arkeologi? Tja, si det. Det hadde nok blitt en noe smalere publikasjon, er jeg redd. Som i så mange andre sammenhenger, var det visst Osebergutgravningen sommeren 1904 som representerte et gjennombrudd for bruken av fotografiet i norsk arkeologi, selv om det finnes et par bilder fra Gokstad i 1880 i tillegg til at Haakon Schetelig fotograferte helt fra første ferd på sine undersøkelser på Vestlandet etter at han kom til Bergens Museum i 1901. Flyfotografiets betydning for registreringene for det økonomiske kartverket i Norge må også huskes.

Heldigvis, og naturligvis i et tilfelle som det foreliggende, er boken utstyrt med tallrike bilder som gjør den til en fryd bare å bla i. Det ligger i sakens natur at de aller fleste bildene er i svart-hvitt, og gjengivelsen er helt førsteklasses til og med uten noe synlig raster. Det er vel ellers

i det hele tatt først med digitalfotograferingen at fargebildene for alvor har fått plass i arkeologisk dokumentasjon; tidligere har fargefotografier aldri vært noe annet enn et supplement – ikke minst fordi tradisjonelle fargefotografier ofte har vist seg vanskelige å oppbevare over tid uten tap av kvalitet.

Gustaf Trotzigs bok er som sagt skrevet på svensk og handler om svenske forhold uten noe særlig skjeling utover grensene. Det er i det hele tatt en meget svensk bok vi har med å gjøre, uten at det forringer dens utvilsomme kvalitet det minste. Boken er velskrevet og vil være av stor interesse for alle som er opptatt av arkeologiens historie ikke bare i Sverige, men i alminnelighet. Den vil forhåpentligvis også gi anledning til diskusjon om hvilken plass bilder – fotografier, men også tegninger – kan og bør ha i arkeologisk virksomhet på alle nivåer. Boken kan anbefales på det varmeste.

Referanser

Malmer, Mats P. 1963: *Metodproblem inom järnålderns konsthistoria*. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8°. No 3. Lund: CWK Gleerups Förlag.